

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ НАУКОВИХ КАДРІВ В КОНТЕКСТІ ПОЄДНАННЯ ДОСЯГНЕНЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ І ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

В'юник О. В.

*кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри економіки, менеджменту
та комерційної діяльності,*

*Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна*

Наявність висококваліфікованих наукових кадрів в умовах сучасних реалій є одним із найважливіших аспектів подальшого розвитку наукової й освітньої сфер держав світу, оскільки саме вони створюють і поширюють нові знання, необхідні для активізації інноваційної активності усіх інших сфер економіки. Важливе значення має також наявність наукових кадрів у межах конкретних територій, що дозволяє вирівнювати регіональні диспропорції, сприяє сталому розвитку територій та зростанню їх конкурентних переваг у стратегічному вимірі [2].

До ключових компонент потенціалу наукових кадрів можуть бути віднесені: знання і кваліфікація, розвинені дослідницькі навички, високі комунікативні здібності, орієнтованість на постійний професійний розвиток і самовдосконалення [5]. Окрім того, важливими аспектами є усвідомлення соціальної відповідальності за ухвалені рішення, врахування соціальних реалій у вітчизняній практиці, наявність розвинених навичок застосування новітніх цифрових технологій [3]. Завдяки цьому наукові кадри можуть налагоджувати плідну співпрацю зі стейкхолдерами, виконувати дослідницькі проєкти на високому рівні, генерувати новітні знання, сприяти їх поширенню та використанню у практичній діяльності.

У різних країнах світу склалася усталена практика забезпечення якісної підготовки наукових кадрів. Наприклад, у США головний акцент зроблено на впровадженні міждисциплінарної підготовки, проходженні міжнародних стажувань, активній участі у різноманітних проєктах дослідницького типу, залученні молодих науковців. У європейських країнах, таких як Велика Британія, Німеччина, забезпечується поєднання академічної підготовки із дослідницькою активністю та практичною діяльністю, поширеною моделлю є тісна міжнародна співпраця задля спільного виконання досліджень і обміну кращим досвідом, впроваджено низку грантових програм [4].

Динаміку основних кількісних показників функціонування аспірантури в Україні, включаючи як наукові установи, так і заклади

вищої освіти (ЗВО) упродовж 2010-2024 років відображено на рис. 1. Можна констатувати, що стосовно загальної чисельності аспірантів в останні роки, зберігається тенденція до зростання, однак, обсяг вступу у 2024 році зменшився у порівнянні із 2022-2023 рр.

Рис. 1. Динаміка кількісних показників діяльності аспірантури в Україні (наукових установ та ЗВО) у 2010-2024 рр.

Джерело: побудовано на основі даних [1]

Аналізуючи питому вагу осіб, які завершили навчання в аспірантурі із захистом дисертації (рис. 2), варто відзначити, що цей показник перебував на рівні приблизно $\frac{1}{4}$ за досліджуваний період, за виключенням 2022 року (мало місце суттєво нижче значення – 9,5%) та 2024 року, у якому зафіксовано суттєве зростання – до 64,1%.

Рис. 2. Частка осіб, які завершили навчання в аспірантурі із захистом дисертації (наукових установ та ЗВО) у 2010-2024 рр., %
Джерело: побудовано на основі даних [1]

Реалії сьогодення свідчать про наявність низки невирішених проблем у сфері підготовки наукових кадрів в Україні, пов'язаних із відтоком молодих фахівців, низьким рівнем фінансування, застарілою матеріально-технічною базою тощо, тривалою економічною і соціальною кризою, яка лише поглибилася в умовах воєнного стану.

Ключові пріоритети покращення підготовки наукових кадрів в Україні вважаємо за доцільне систематизувати за такими блоками.

Перший блок пов'язаний із удосконаленням механізмів фінансової підтримки, у тому числі, із запровадженням більш прозорих процедур відбору виконавців наукових досліджень, наданням належного рівня фінансування ЗВО і науковим установам, який би забезпечував не лише їх поточні потреби «виживання», але й дозволяв реалізовувати програми розвитку.

Другий блок передбачає забезпечення конкурентного рівня оплати праці наукових кадрів, оскільки на сьогодні низький її рівень порівняно з іншими видами економічної діяльності є однією із причин значного відтоку кваліфікованих фахівців (як за межі України, так і до інших сфер діяльності), небажання молоді пов'язувати свою професійну діяльність із науковою й освітньою сферами.

Третій блок передбачає максимальну імплементацію сучасного цифрового інструментарію, оскільки новітні цифрові технології та інструменти надають змогу оптимізувати час виконання наукових досліджень та підвищувати їх якість. Отже, в процесі підготовки наукових кадрів важливо забезпечувати всебічний розвиток їх цифрових навичок і компетентностей.

Четвертий блок націлений на сприяння підвищенню якості освітніх послуг та практикоорієнтованості навчання, що є усталеною практикою багатьох розвинених держав світу, де забезпечується поєднання академічної підготовки із практичними навичками. У цьому контексті важливо розвивати тісні відносини співпраці з різними категоріями стейкхолдерів, як на національному / локальному рівнях, так і у міжнародній площині (включаючи участь у програмах академічної мобільності, міжнародних проєктах, конкурсах, грантах та ін.).

П'ятий блок передбачає вдосконалення соціальної і молодіжної політики, впровадження програм соціальної підтримки науковців, розвиток належної інфраструктури, яка б дозволяла як виконувати наукові дослідження на високому рівні, так і створювала умови для забезпечення якості життя.

При цьому, слід акцентувати увагу, що наукові дослідження, проєкти тощо, важливо спрямовувати у напрямі сприяння досягненню пріоритетів сталого розвитку, поєднуючи економічні, соціальні та екологічні цілі, а сам механізм покращення підготовки наукових кадрів варто будувати на засадах комплексного підходу.

Література:

1. Аспірантура в Україні у 2024 році. Державна служба статистики України. К., 2025. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2022/osv/aspirantura/aspirantura_2024.xls (дата звернення: 10.10.2025).
2. Буй Ю.В., Гобир І.Б., Буй В.В. Оцінка стану наукових кадрів у Івано-Франківській області. *Ефективна економіка*. 2024. №11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2024_11_68 (дата звернення: 10.10.2025). DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.11.66>.
3. Дудка Т. Підготовка наукових кадрів вищої кваліфікації: реалії воєнного часу та перспективи повоєнної відбудови України. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2024. Вип. 26. С. 54-57. DOI: [10.58407/visnik.242609](https://doi.org/10.58407/visnik.242609).
4. Курята Я.Е., Крамська Ю.А., Лазута Р.Р., Могилевич В.Д., Коваленко І.Г., Лазута Р.Г., Зінченко Н.Р. Світовий досвід організації підготовки та підвищення кваліфікації наукових кадрів. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2025. №3. С. 658-672. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-3\(49\)-658-672](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2025-3(49)-658-672).
5. Познанська І.В., Жукова Т.А. Розвиток національної системи кадрового забезпечення та формування ефективної праці науково-педагогічного персоналу вищої школи України. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2023. №1-2. С. 37-49. DOI: [https://doi.org/10.33987/vsed.1-2\(84-85\).2023.37-49](https://doi.org/10.33987/vsed.1-2(84-85).2023.37-49).